

Den politiske bevægelse, der ikke turde ytre sit eget navn

AF PHILIP MIROWSKI

SLAGMARK #74

SIDER: 33-52

Jeg har oplevet en række mærkværdige reaktioner på mit arbejde som historiker, men ingen så foruroligende som dem, jeg har mødt i forbindelse med et fælles projekt med nogle europæiske historikere og derefter en monografi, begge dedikeret til neoliberalismen som tankekollektiv og politisk bevægelse (Mirowski & Plehwe, 2009; Mirowski, 2013).¹ Disse reaktioner har groft sagt taget to former: For det første at ”neoliberalismen” ikke er andet end forvildede vrangforestillinger fra min forvirrede hjerne, en luftspejling jeg måske delte med et par andre forvirrede personer, og som derfor bør ignoreres. For det andet: Hvis en sådan ting faktisk eksisterede, så var den alt for forskelligartet og ujævn til at fungere som en seriøs analytisk kategori. Forsøg på at lave en idéhistorie og en begrebsmæssig kritik ville derfor være forgæves, og venstrefløjen skulle følgelig holde sig fra den slags idehistorie. Nogle få medgiver, at eftersom Foucault lavede en lignende fejl i hans sene forelæsninger om *Biopolitikens fødsel*, så kan en mindre ånd som jeg tilgives for mine uigennemtænkte strejftog. Ifølge store dele af den angelsaksiske filosofi er det jo sådan, at for meget postmoderne postrukturalisme er en direkte glidebane mod galehuset.

Jeg har samlet et par eksempler fra historikere, som man skulle tro vidste bedre:

Der er med rette blevet stillet spørgsmålstegn ved skabelonmodeller af neoliberalismen af både strukturalistiske og ikke-strukturalistiske analytikere... Det vilkårlige udråb ”neoliberalismen gjorde det” tilhører den samme familie, som ”Jeg bebrejder Thatcher” gjorde førhen. Men hvem

der har gjort hvad, hvordan, og hvor, må specificeres i social, økonomiske og institutionelle termer. (Peck, 2013, s. 15 og 19)

En del af vanskelighederne kommer fra [et] forsøg på både at skelne mellem og at skrive om neoliberal tænkning og neoliberal politik. Og en del af vanskelighederne kommer fra selve neoliberalismens terminologi, et overteoretiseret begreb der mangler en historisk specifik afgrænsning og er blevet anvendt om næsten alle elementer i den moderne, globaliserede verden. (Burns, 2014, s. 260)

[Angus Burgins] *Great Persuasion* giver den klareste udlægning af de såkaldte neoliberale ideer, der er forbundet med Mont Pèlerin Society ... Ikke desto mindre har 'neoliberalisme' altid været et omskifteligt begreb. I takt med at udtrykket er gået ind og ud af brug i løbet af en ofte afbrudt historie, har dets betydning varieret, er nogle gange blevet vendt på hovedet og byttet plads med en række alternative betegnelser. (Brick, 2014, s. 875)

I december 2012 drøftede Debatgruppen for Antropologisk teori ved Manchester Universitet beslutningsforslaget "Begrebet Neoliberalisme er blevet en hindring for en antropologisk forståelse af det enogtyvende århundrede" (Ganti, 2014, s. 2). Der er ingen rapport om gruppens endelige dom.

Endnu mærkeligere er det, at der er forfattere (mest økonomer, skal det siges), som ydermere insisterer på, at historien om institutionerne og bestræbelserne omkring Mont Pèlerin Society *ikke rigtig betyder noget*:

At forstå, hvordan et tankesystem blev til en periode af kapitalismen, kræver mere end blot intellektuel historie. (Heideman, 2014)

Det største problem med Mirowskis position er, at "dobbelt-sandheds"-argumentets holdbarhed kræver eksistensen af en ekstraordinær sammensværgelse. Det kræver en vedvarende, disciplineret indsats af intellektuelle, der bevidst engagerer sig i offentlig propaganda, mens de blankt modsiger sådanne offentlige udtalelser i det private. (Cahill, 2014, s. 41)

Hayeks ambition – at genopbygge en moderniseret Neoliberalisme på et andet grundlag end simpel individualisme – kom ikke videre end MPS [...] Udenfor økonomiprofessionen var den usynlig, og MPS var ikke mere indflydelsesrig indenfor økonomiprofessionen [...] Burgin mener, at MPS fungerede som et institutionelt hjem for kultivering af den neoliberale ideologi. Jeg er skeptisk. (Solow, 2012)

Historikere og antropologers klager over, at neoliberalismen ikke rigtig eksisterer, fremstår for mig som en pudsigt naivitet, hvad angår samspillet mellem ideer og politiske bevægelser generelt. I modsætning til dette virker udtalelserne fra økonomerne citeret ovenfor som grænsende til vrangforestillinger, hvilket tyder på, at der rent faktisk er noget strukturelt ved modviljen mod at konfrontere et af de vigtigste politiske fænomener i det moderne intellektuelle landskab.

Jeg kan sympatisere med en utålmodighed overfor dem, der bruger udtrykket neoliberalisme som et generelt skældsord for alt, hvad de foragter, eller et hjerne-dødt synonym for moderne kapitalisme (eller hvad der er dagens buzzword). Men de citater, der er uddraget ovenfor, er taget fra historikere, der på et tidspunkt i deres arbejde har skrevet artikler eller bøger om emnet. Man kunne i det mindste håbe, at de ville undgå at sammenblende eksistensen af et formodet socialt fænomen, som en kapitalistisk økonomi, med politiske ideer om dette fænomen, som fx den østrigske skoles teori om markedet som en *opdagelses-protese*. Hvad der måske er endnu værre: Nogle af de mest berømte, nye idéhistorier om emnet, som for eksempel Angus Burgins *Great Persuasion* eller Daniel Stedman Jones' *Masters of the Universe*, har en tendens til enten at afsværge betegnelsen fuldstændigt eller at lave et fejlslået forsøg på at skelne mellem neoliberale og libertarianere eller almindelige konservative. Så selvom der har været en overflod af bøger og artikler med ordet "neoliberalisme" i titlen, har kvaliteten af forskningen i emnet måske ikke ligefrem været blomstrende.

Jeg vil gerne bruge denne observation som afsæt til at overveje spørgsmålet: Hvordan kan vi konstruere en pålidelig historie om en gruppe intellektuelle, som er lykkedes med at gøre deres tanker til en global politisk bevægelse? Dette rejser selvfølgelig slidte problemer om forholdet mellem teori og praksis. Men den neoliberale bevægelse har yderligere en række finurlige komplikationer: Mens vi kan konstruere en rimelig fyldestgørende liste over, hvem der bør inkluderes i bevægelsen, i hvert fald fra dens begyndelse i 1930'erne indtil den nylige fortid, bliver vi konfronteret med det problem, at disse personer i offentligheden bestemt benægter eksistensen af et sådant veldefineret tankekollektiv og på det kraftigste tager afstand fra betegnelsen neoliberalisme. Ikke alene vasker de deres hænder i forhold til de fleste af det neoliberale tankekollektivs dokumenterede aktiviteter - tænk på Hayek og Friedman og deres benægtelser af Pinochet-mellemspillet i Chile. De klager også over, at deres socialistiske modstandere altid har vundet, og at deres projekt der-

for aldrig har nydt reel succes, ingen steder, nogensinde, trods alle beviser på det modsatte. Ifølge deres udlægning har de altid været brudepiger til den konservative fest, aldrig bruden. Givet det store antal mennesker, der er involveret, de virkelig astronomiske summer og den kulturelle dominans af medierne, virker den form for sølle offerrolle ret bemærkelsesværdig og kalder i sig selv på en seriøs undersøgelse. Måske har det noget at gøre med, at en politisk bevægelse, der ikke tør ytre sit eget navn, har intellektuelle modsætninger, som den ikke tør lufte offentligt.

Jeg har forsøgt at behandle disse spørgsmål i en nylig bog med titlen *Never Let a Serious Crisis Go to Waste: How Neoliberalism Survived the Financial Meltdown*. Men nu vil jeg gerne benytte lejligheden til at henvende mig direkte til historikere omkring deres aversion mod at tage neoliberalismen alvorligt. Jeg vil i denne sammenhæng begrænse mig til fire spørgsmål: Hvorfor synes folk, at betegnelsen "neoliberal" er så forfærdelig? Er det muligt at indkredse, hvad neoliberalisme betyder, og hvordan kan man identificere en neoliberal, når man støder på en? Fortæller neoliberale ofte sandheden om deres lære? Og endelig: Har det neoliberale tanke-kollektiv ændret sig på afgørende vis i den nylige fortid?

BEGREBET NEOLIBERALISME

Man bliver helt målløs af at se, hvorledes alle pludseligt bliver strenge nominalister, når de støder på neoliberalismen. De cirkler om ordet, som var det et dødt dyr midt på vejen, knust og udspilet, mens de forsøger at finde ud af, hvad de skal kalde det, selvom de strengt taget venter med at tage endelig stilling til, hvorvidt det rent faktisk eksisterer. De beklager sig: Det er et slyngelagtigt begreb, et nedsættende skældsord, et oppustet begreb af tvivlsom nytteværdi, polysemisk, men med en tom kerne, et sjusket synonym for kapitalismen, en lovsang til det 'frie marked' (som om disse ord var mindre upålidelige).

Selvidentifierende neoliberale er svære at finde; der er ikke nogle partier eller nationale regimer, der bruger neoliberalisme-navnet, det betegner ikke en professionel position i økonomi eller andre steder. Og dog har mange det synspunkt, at neoliberalismens fortsatte dominans er en af de mest komplicerede spørgsmål i vor tid. (Mudge, 2014, s. 87)

Om end modvilligt fortsætter mange ikke desto mindre med at bruge begrebet.

Men endnu mere ærgerligt er det, at professionelle historikere som Jennifer Burns og Angus Burgin, som har brugt hele deres karriere på at forske i de neoliberale, udtrykkeligt har givet afkald på enhver brug af begrebet. De går derefter over til at snuble ind i et vildnis af synonymer som 'liberale' eller 'libertarianere' eller (gud forbyde det) 'konservative'.

Dette ubehag omkring etiketter svarer blot til Friedrich Hayeks egen korte kamp med nominalismen lige efter Anden Verdenskrig:

Nutidige politiske begreber er tvetydige, eller det er endda sådan, at det samme begreb ofte betyder næsten det modsatte for forskellige grupper. Der er den langt mere alvorlige situation, at det samme ord ofte synes at forene folk, der faktisk tror på modstridende og uforenelige idealer. Udtryk som "liberalisme" eller "demokrati", "kapitalisme" eller "socialisme," står ikke længere for sammenhængende systemer af ideer. De beskriver nu aggregater af ganske forskelligartede principper og kendsgerninger, som historiske tilfældigheder har forbundet med disse ord. (Hayek, 1948, s. 2-3)

Ord som betegner politiske doktriner har altid været notorisk polysemiske og upålidelige, hvilket enhver, der nogensinde har rejst uden for den angelsaksiske verden, hurtigt lærer, når de henkastet smider begrebet 'liberal' ind i samtalen. Det er foruroligende at opdage, at en betegnelse, der angiver den bløde venstrefløj i Nordamerika, betegner det modsatte i Frankrig eller Latinamerika. Hvis dét står til troende, eksisterer 'liberalisme' heller ikke. Men hvis vi ser nøgternt på det, er dette tilfældet med de fleste politisk ladede udtryk, især dem der berører økonomi. Og det er en fejltagelse at tro, at de eneste legitime betegnelser er dem, som frit bliver omfavnet af dem, der går ind for de pågældende doktriner. Hvor mange husker i dag, at 'den østrigske skole' oprindeligt blev brugt som et nedsættende tilnavn af deres modstandere, den tyske historicistiske bevægelse; eller at institutionalisten Thorstein Veblen var den første person til at bruge udtrykket 'neoklassisk' til at henvise til den form for økonomi, der blev fremført af Alfred Marshall og hans elever? Begge disse navne endte med at sidde fast, som regel af gode grunde. Politiske doktriner og økonomiske teorier kan sjældent begrænses til pæne, afgrænsede kasser. Dette ændrer dog ikke ved det faktum, at magtfulde idéer, som starter indflydelsesrige bevægelser, med tiden begynder at rulle i godt slidte riller, og at man kan bruge sådanne betegnelser til at indikere Wittgensteinske familieligheder, så længe man er opmærksom på både at anerkende betydningen af konteksten og på at notere, hvor-

dan aktørerne selv forhandler de ubestemte elementer af deres egen doktrin. Det er den slags ting, man ville forvente, at historikere udmærker sig i – ikke at de ville forfølge et ideal om en eller anden imaginær, neutral historie, fuldstændigt agnostiske, hvad angår eksistensen af selve det fænomen, de har sat sig for at dokumentere.

Det forekommer mig, at mange af de nominalistiske småskænderier og bekymringer om betegnelsen neoliberalisme, især blandt historikere på venstrefløjen, dækker over en dybere bekymring for, at de ikke rigtigt forstår, hvordan hjernerne hos disse temmelig fremmede væsener virker. Og i mange tilfælde er bekymringen berettiget. Tag David Harveys *A Brief History of Neoliberalism*, der i øjeblikket er det mest citerede værk på området. Efter korrekt at have påpeget, at de personer, han ser på, ofte misvisende kaldte sig selv liberale, skriver han: ”Etiketten neoliberal signalerede deres tilslutning til disse frie markedsprincipper fra neoklassisk økonomi ... Den neoliberale doktrin var derfor dybt imod statsinterventionistiske teorier” (Harvey, 2005, s. 20).

Her indpakket i to korte sætninger støder vi på to af de hyppigste fejl begået af udefrakommende, som bevæger sig ind i neoliberale farvande. Først, og det kan ikke understreges nok, hvor ens de end lyder: *Neoliberalisme* og *neoklassisk økonomi* er to helt forskellige teoretiske skoler. Sidstnævnte stammer fra 1870’erne og omfatter matematiske modeller af nyttemaksimering under knaphed, som stadig udgør kernen i den økonomiske ortodoksi. Neoliberalisme stammer derimod fra 1940’erne, hvis ikke lidt tidligere, og er en generel filosofi om markedssamfundet og ikke et snævert sæt af doktriner begrænset til økonomi. Ydermere er neoliberale skeptiske overfor ’scientisme’, som for eksempel en for stor afhængighed af matematik, og har af den årsag et konfliktfyldt forhold til neoklassisk økonomi. Neoliberale bør ikke nedgøres som ’markedsfundamentalister,’ om ikke andet så fordi de mener, at mennesket må ændres for, at deres ideelle samfund kan skabes. Der er ikke bare tale om folk, der har svært ved at finde ud af, hvornår de skal stoppe, når de staver til ’Mississippi.’ Om nogen er det snarere de neoklassiske økonomer, der fortjener tilnavnet ’markedsfundamentalistiske,’ da de er ude af stand til at teoretisere noget uden for deres temmeligt forarmede begreb om ’markedet.’ Ved siden af dem fremstår de neoliberale som renæssancemennesker.

Jeg tror, det er ret let at identificere kilden til denne forvirring. De fleste mennesker, der ikke har viet år af deres liv på at læse de neoliberale, som jeg har, har sikkert fået deres indtryk af den neoliberale doktrin fra den amerikanske *posterboy*

for Mont Pèlerin Society, Milton Friedman, sandsynligvis fra hans poppede bog *Free to Choose* (1982) eller PBS dokumentarserien af samme navn, der nu er vildt populær på Youtube.² Friedman var den mest berømte repræsentant for 'Chicagoskolen' indenfor økonomividenskaben i perioden fra 1950-1990 og arbejdede meget aktivt for at sprede neoliberalismens glade budskab i medierne og den politiske arena. Dette førte til en lang række forvrængninger i offentlighedens opfattelse af doktrinen, der fortsat eksisterer i dag.

Den første forvrængning er det indtryk, at neoliberal teori er identisk med neoklassisk økonomi. En god dosis ægte idéhistorie kan hjælpe med at opklare denne forvirring. Chicagoskolen blev etableret i den umiddelbare efterkrigstid som et supplement til Mont Pèlerin Society og var dedikeret til at forene de gryende neoliberale ideer med en rimeligt simplificeret form for neoklassisk økonomi.³ Denne forening var aldrig helt vellykket og mødte modstand fra andre væsentlige centre i efterkrigstidens neoklassiske teori såsom MIT og Cowles Kommissionen. Det er denne uløste spænding, der refereres til i opdelingen i "ferskvands-" og "saltvandsøkonomer" indenfor neoklassisk ortodoksi. [...] Interessant nok mødte Chicagoskolens forsøg på sammentænkning også modstand inden for det neoliberale tankekollektiv, hvor Hayek, den østrigske skole og de ordoliberalere alle afviste den neoklassiske økonomis legitimitet som en gyldig ramme til at forstå, hvordan markeder fungerer. Fordi Milton Friedman var blevet talsmand for det neoliberale program i offentligheden, begyndte lægpersoner ikke desto mindre forståeligt nok at referere til ortodoks neoklassisk økonomi og neoliberal politik som værende det samme.

Den anden forvrængning, der kan tilskrives Friedman, er, at han var en mesterlig forsimples, selv når det indebar at forvanske, hvad andre neoliberale faktisk havde skrevet, eller de politikker, som de faktisk promoverede. Det var mest tydeligt, når han kogte neoliberalismen ned til det simple slogan "markedet er godt, staten dårlig." Han talte for "deregulering" og "privatisering," men i praksis var sandheden skjult i detaljerne, som altid indebar statslig magtudøvelse. Med andre ord gjorde han på falsk grundlag neoliberalisme lig med libertarianisme, selvom han altid var omhyggelig med at komme med at kvalificere det, når han blev tvunget til at tydeliggøre sin holdning.

Selvom det er ubestrideligt, at neoliberale til stadighed nedgør staten, både tidligere og i dag, følger det ikke af dette, at de er libertarianere, eller, som Harvey påstår,

at de er imod statslig indblanding i økonomi og samfund. Harveys fejltagelse er sørgelig, idet allerede Antonio Gramsci forstod sammenhængen mellem markedsökonomien og staten: ”Man må fastslå, at selv den økonomiske liberalisme [laissezfaire, red.] er en statslig ’regulering,’ der er blevet indført og opretholdt via lovgivning og tvang; den er et resultat af en vilje, der er bevidst om egne mål, og altså ikke et automatisk og spontant udtryk for den økonomiske virkelighed” (Gramsci, 1991, s. 273).

Fra 1940’erne og frem har det definerende træk ved neoliberal teori og praksis været, at den har omfavnet muligheden for at omforme den stærke stat til at indføre deres vision om et samfund, der er åbent overfor markedets dominans. Det faktum, at neoliberale fra Friedrich Hayek til James Buchanan til Richard Posner til Alexander Rüstow (som opfandt begrebet Vitalpolitik, som Foucault oversatte som ”biopolitik”) til Jacques Rueff, for ikke at nævne et væld af navne efter 1970, alle er kommet med eksplicite forslag til at styrke staten, lader til at gå over hovedet på de fleste, der betragter MPS udefra (Se Jackson, 2010; Davies, 2014). Friedmans egne yndlingsforslag, som at sætte pengemængden på autopilot, eller at erstatte offentlige skoler med *vouchers*, kræver en ekstremt stærk stat for at blive håndhævet. Mens neoliberale tænketanke har travlt med at opfinde ure, der tæller statsgælden eller skræmmestatistikker over forholdet mellem offentlige udgifter og BNP, sørger neoliberale politikere for drastisk at øge brugen af fængsel og politi overfor dem, de anser som uegnede til markedspladsen; at udvide både staten og virksomheders adgang til at overvåge og kontrollere deres befolkninger, mens den juridiske beskyttelse mod den slags krænkelser demonteres; at introducere nye ejendomsrettigheder (såsom intellektuel ejendom) for at cementere deres udvidelser af markedsvurderinger på områder, hvor de tidligere var fraværende; at styrke internationale handelsregimer såsom TTPs eller TTIPs for at omgå og neutralisere national sociallovgivning, som de er imod; at redde og give subsidier til private banker til en værdi mange gange bruttonationalproduktet; at definere firmaer som juridiske personer for at gøre det muligt for at påvirke valgkampe; osv. Neoliberale intellektuelle tekster virker om noget endnu mere skræmmende, når det handler om staten. I den forestillede forfatning i Hayeks *Law, Legislation and Liberty* forslår han, at politikerne får mere magt: Hayek forestiller sig et overhus i parlamentet, hvor kun mænd med substantiel ejendom har ret til at stemme og modtage valg, hvor politiske partier ikke er tilladt, og hvor medlemmerne vælges for en heftig 15-årig

periode (Hayek, 1979, bind 3, kap. 17).⁴ Dette illustrerer den bredere neoliberale tilbøjelighed til at være meget varsomme overfor demokratiet og derfor gå ind for at modvirke folkelig deltagelse ved at koncentrere politisk magt på færre hænder. James Buchanan foreslår noget lignende. Dette er så langt fra libertarianisme, man kan komme, når vi ser bort fra direkte diktatur.

Så her er mit svar på det første spørgsmål: Folk tror, at betegnelsen neoliberalisme er en forfærdelig neologisme, fordi de neoliberale har været så gode til at dække deres spor, at skjule, hvad de står for, og benægte det niveau af sammenhold, som de har opnået i deres lange march mod legitimitet. I de tidligere år brugte de eksplisitte termen "neoliberalisme," når de diskuterede deres nye projekt, som endnu ikke eksisterede i praksis – selv Milton Friedman brugte det på skrift (Mirowski & Plehwe, 2009, s. 427)! Men da deres projekt tog form, og de efterfølgende begyndte at omskabe både staten og markedet efter deres forestillinger, afsværgede de pludselig begrebet. Engang i de sene halvtredsere, inspireret af Hayek, begyndte de i stedet at kalde sig 'klassisk liberale.' Men dette forsøg på *rebranding* var den rene parodi. Efterhånden som MPS satte sig for at gentænke det ene område af menneskelivet efter det andet, stred de resulterende doktriner således mod den klassiske liberalisme på det ene område efter det andet. Det er derfor værdifuldt at insistere på vigtigheden af de elementer, der udgør "neo" i neoliberalismen.

Kort sagt forestillede den klassiske liberalisme sig en natvægterstat, der skulle sætte grænser for markedets naturlige vækst, som en hyrde der passer sin flok. Markeder blev født, ikke skabt. Principperne for god regeringsførelse og frihed blev bestemt af menneskets naturlige rettigheder eller måske ved en fornuftig tilføjelse til traditionen. Folk måtte først opdrages til at finde dem selv for at kunne agere som legitime borgere i et liberalt samfund. Samfundet skulle beskyttes fra markedets omvæltninger af noget, der minder om John Stuart Mills 'skades-princip'. Kort sagt: Min næves frihed er begrænset af dit ansigts frihed. De neoliberale var helt uenige og sagde det lige ud.

I stedet for at beskytte samfundet mod de utilsigtede konsekvenser af markedsmechanismen, som den demokratiske liberalisme sigtede mod, forsøgte den neoliberale doktrin i stedet aktivt at demontere de aspekter ved samfundet, som måske ville modstå økonomiens påståede uimodståelige logik og omskabe dem i markedets billede. For de neoliberale er frihed og markedet identiske. Deres kampråb lød, at grundlaget for frihed skulle flyttes fra naturretten eller traditionen til en helt ny

teori om, hvad markedet var eller skulle være. De kunne ikke acceptere individets naturlige rettigheder, fordi de forsøgte at opdrage masserne til at blive den form for agenter, som ville have størst chance for succes på markedet. Markedet var ikke længere det, der gav dig, hvad du ønskede; du var nødt til at overgive dig til, hvad markedet ønskede. Alle områder af livet kunne konfigureres, så de opførte sig mere markedsagtigt. Gary Becker, et medlem af MPS, foreslog eksempelvis en markedsbaseret tilgang for at sikre et socialt optimalt niveau af kriminalitet, ligesom han lancerede en revolutionær udvidelse af nyttebaserede beregninger til at omfatte langt mere end økonomien og blandt andet inkludere nytte forbundet med børn, prestige eller agtelse, sundhed, altruisme, misundelse, og fornøjelsen af sanserne. Becker foreslog sågar en økonomisk model for 'dating-markedet.' Én konsekvens af dette er en antagelse om, at polygami for succesfulde, velhavende mænd kan retfærdiggøres politisk. Klassisk liberale som John Stuart Mill eller Michael Oakeshott ville vende sig i deres grav.

Så det er ikke overraskende, at udeforstående er forstumlede og forvirrede! De neoliberale revolutionære forsøgte med foragt for traditionen at fremtrylle en falsk tradition for at maskere deres sande hensigter. De gjorde dette, mens de eksplicit afviste betegnelsen 'konservativ.' Jeg vil komme til, hvorfor disse formodede liberale har brug for at maskere deres illiberale intentioner om lidt. Men jeg vil slutte dette afsnit med endnu en grund til, at historikere har en tendens til at tro, at det er en fejl at antage, at der findes en effektiv, intellektuel formation kaldet 'neoliberalismen.'

Hvis du ser på idéhistorisk forskning i dag, finder man to muligheder: Enten tætte, detaljerede biografier af en anerkendt tænkens tankeprocesser eller store kosmiske synteser om intellektuelle tendenser, styret af kontingens og tilfældighed, hvor den resulterende historie blot fremstår som den ene forbandede ting efter den anden. Selvom man nogle gange ser brave forsøg på at skrive en gruppebiografi, dvs. noget som er andet og mere end en samling biografiske skitser, bliver der oftest gjort kort proces med sådanne forsøg. Den forestilling, at ideer, og især politiske ideer, er skabt via det bevidste arbejde af et tankekollektiv, der strækker sig over generationer, domineret af kritik og rekonstruktion, *fine-tuning* og udvikling af doktriner, og hvor den sociale interaktion handler om at indskrænke forsøg på overdreven originalitet eller frugtesløse omveje, mens fokus bevares på implementering og gennemførlighed, er noget, som moderne historikere hånligt afskriver som konspirationsteori. Det er her, vi står i dag, efter alle disse generationer: Det, at

forstå menneskelig viden som et produkt af bevidst fælles aktivitet, bliver afvist som naragtigt, ufornuftigt og drevet af vrangforestillinger.

I vore dage bliver idéhistorie sjældent bekræftet som resultatet af bevidste overvejelser hos en dedikeret kadre, som måske er personligt uenige i mange specifikke, doktrinære enkeltpunkter. Der er måske ikke noget bedre bevis på, at neoliberale forestillinger har påvirket tankeprocesserne hos selv de, der aldrig i livet ville beskrive sig som tilhængere af neoliberalisme. De dage er for længst forbi, hvis de nogensinde har eksisteret, hvor det ensomme geni skaber kunstfærdige tankestrukturer i sit eget hoved, mens han sidder i sit ensomme kvistværelse. Innovation i videnskaberne og humaniora er i dag stærkt stiliseret og rutinepræget, hvis ikke direkte forudbestemt. Tankeprocesser og deres udtryk er i den moderne verden effektivt fordelt og meget organiseret. Virkelig originalitet er yderst sjældent – især politisk tænkning er præget af stærkt repetitive elementer. Dette er en af grundene til, at jeg insisterer på at bruge en kategori fra videnskabshistorien, nemlig 'tanke-kollektiv'. Dette peger på, at godkendte medlemmer opfordres til nytænkning og forbedringer i det små, men at overdreven doktrinært kætteri resulterer i udelukkelse fra deltagelse. Derudover indikerer det, at de centrale dogmer ikke er kodificeret eller dikteret af en enkelt profet. Der er ingen, der kommer ned fra bjerget med de hellige tavler. Det minder i dette aspekt ikke om religion. Man kan ikke få en udtømmende forståelse af neoliberalismen ved at læse Hayek eller Milton Friedman for den sags skyld. Det neoliberale tankekollektiv var aldrig provinsielt og snæversynet; det var transnationalt fra begyndelsen. Der er ingen titler der hedder *Neoliberalisme for Dummies* på Amazon. Dette er en karakteristisk fejl for dem, der nærmer sig en undersøgelse af neoliberalismen fra venstrefløjen: De finder doktrinen så frastødende og forskruet, at de ønsker at få deres læsning overstået så hurtigt og smertefrit som muligt. Man vil aldrig komme til at forstå det neoliberale tankekollektiv på den måde. Mens vi kan finde dets oprindelse i 1947, har det gennemgået en stor udvikling siden da, og det vedbliver at være et mangefacetteret Gorgon-fænomen den dag i dag.

NEOLIBERALE SPORINGSAPPARATER

Der er mange mennesker, der, når de hører den beskrivelse, jeg lige har givet af det neoliberale tankekollektiv, øjeblikkeligt bliver bekymrede for, om de ideer, der til-

skrives det, er så forskelligartede og måske endda modstridende, at der ikke findes nogen god måde at afgøre, hvorvidt en idé *ikke* er neoliberal. Eller sagt på en anden måde: Hvordan kan du afgøre om en person er rigtig neoliberal? Kategorien ville være ubrugelig, hvis den blev udvidet udover enhver form for skelnen – så *ville* neoliberalisme ikke være andet end et skældsord. Og vi kan ikke regne med, at de neoliberale identificerer sig selv. Det nægter de at gøre.

Heldigvis kan historien her løse vores epistemiske problemer. Deres egne tekster, kombineret med gravearbejde i arkiverne, afslører, at omdrejningspunktet i den første organisering af det neoliberale tankekollektiv var Mont Pelerin Society (MPS), der første gang mødtes i Schweiz i 1947. Som man måske kunne forvente, startede det i det små – kun 39 deltagere – men der var ikke tale om en simpel overførelse af amerikanske politiske ideer. MPS voksede senere så hurtigt, at medlemstallet blev begrænset ved 500, hvor det stadig står i dag. Hayek spillede en uundværlig rolle i den tidlige fase, hvilket er en af grundene til, at han tiltrækker broderparten af opmærksomheden fra historikere. I de første to årtier var det Hayek alene, der besluttede, hvem der kunne blive inviteret til at deltage i den relativt lukkede diskussionscirkel. Efter 1960'erne var man nødt til at blive kontaktet af to medlemmer og bedt om at deltage efter at have undergået en godkendelsesprocedure. Ingen fik lov at komme uindbudt til festen.

Formålet med MPS var at skabe et særligt rum, hvor politisk ligesindede kunne samles for at diskutere konturerne af en fremtidig bevægelse, der adskilte sig fra den klassiske liberalisme, uden at blive latterliggjort for deres ofte utopiske forslag, men også for at undgå et femte-kolonne-omdømme, som kunne blive resultatet af den tætte tilknytning til magtfulde, men tvivlsomme interesser i efterkrigstiden, inklusiv nogle af de rigmænd der blev inviteret til at deltage. Selv navnet på organisationen blev valgt for at fremstå relativt harmløst, uden at afsløre noget af indholdet for udenforstående (Hartwell, 1995, s. 44). Mange medlemmer havde akademiske stillinger indenfor en række akademiske discipliner, men dette var ikke en forudsætning for MPS-medlemskab. MPS blev således udvidet til også at omfatte forskellige magtfulde kapitalister og ikke kun intellektuelle.

Historien om det neoliberale tankekollektiv fra 1947 til nutiden er historien om en udbygning af kapaciteten til både vidensproduktion og politisk handling indtil årtusindskiftet. Neoliberale som Hayek hånedes ganske vist universiteterne, men de forstod behovet for at have et få en fod inden for på et par af dem i det mindste. Det

fælles medlemskab i MPS og tilhørsforholdet til disse institutter er en anden måde, hvorpå vi kan spore de neoliberale. Man kan således anskue de specifikke universitetsinstitutter, hvor de neoliberale kom til at dominere før 1980 (økonomiinstituttet på University of Chicago, London School of Economics, L'Institut Universitaire des Hautes Etudes Internationales i Geneve, St. Andrews i Skotland, Freiburg, Virginia-skolen, George Mason University), som det næste, ydre lag af den neoliberale infrastruktur, et fremvoksende ansigt udadtil for tankekollektivet – selv om de implicerede sjældent offentligt anerkendte deres forbindelser til MPS.

Et tredje lag af infrastruktur blev skabt i form af særlige stiftelser for uddannelse i og fremme af neoliberale ideer. I sin vorden omfattede det enheder som bl.a. Volker Fund, Earhart Foundation, Relm Foundation, Lilly Endowment, John M. Olin Foundation, Bradley Foundation og Foundation for Economic Education. Coors og Koch-familiens familiefonde var centrale aktører i USA. The Intercollegiate Society of Individualists (ISI) fungerede som et rekrutteringscenter for unge talenter, der skulle opdages og uddannes til bevægelsen i USA. Andre lande havde lignende 'pædagogiske' stiftelser. Disse institutioner blev ofte oprettet som filantropiske eller velgørende fonde, om ikke andet så for at give skattemæssige fordele og undvige anklager om politiske agendaer. Nogle af disse stiftelser var andet og mere end pengetanke for de troende. De udførte også essentielle organisatoriske aktiviteter: Eksempelvis vedligeholdte Volker Fund en omfattende 'vejviser' over tilknyttede neoliberale intellektuelle, en liste der var vokset til 1.841 navne i 1956.

Det femte lag af kollektivet bestod af 'tænketanke' med generelle formål (Institute for Economic Affairs, American Enterprise Institute, Schweizerisches Institut für Auslandsforschung, Hoover Institution ved Stanford) og satellitorganisationer såsom the Federalist Society, der husede neoliberale. Medlemmer af MPS var placeret centralt i forbindelsesleddet mellem disse organisationer. For eksempel hjalp MPS-medlemmet Edward Feulner, der blev rekrutteret til ISI, mens han gik på universitetet, med at stifte Federalist Society, og han blev senere leder af Heritage Foundation – den vigtigste neoliberale tænketank i det sene 20. århundredes USA – mens han sørgede for at stille en række platforme til rådighed for at promovere Hayek og Friedman (Edwards, 2013). De intellektuelle og sociale overlap mellem deres medlemskab og bestyrelser bekræfter eksistensen af et neoliberalt tankekollektiv.

En række historikere har bemærket, hvordan centrale MPS medlemmer bidrog til at forme bygningen af tænketanksinfrastrukturen. Især er grundlæggelsen af In-

stitute of Economic Affairs (IEA) velbeskrevet, mest på grund af dens kritiske rolle i Thatchers Storbritannien. I hovedtræk kan dens oprindelse spores tilbage til rådgivning givet af Hayek til Antony Fisher, en forretningsmand, der havde læst og var blevet imponeret af *Readers Digest*-versionen af Hayeks *Vejen til Trældom*. Fisher opsøgte Hayek, bad om hans råd om, hvad han skulle gøre for at fremme sagen, og Hayek rådede ham til at starte en politisk tænketank i stedet for at gå ind i politik. Dette var Fisher i stand til at gøre - med støtte fra sit indbringende selskab Buxted Chickens, den første af de britiske burhøne-virksomheder. Selv venner af IEA må indrømme, at den frihed, som de neolibérale nød i Storbritannien, havde lidt for meget at gøre med indespærringen af høns (Cockett, 1994; Shearmur, 2014). Det havde til gengæld næsten intet at gøre med de tilfældige inklinationer hos en række rigmænd, der handlede på egen hånd.

En særlig form for nytænkning fra det neoliberale tankekollektiv var planen om at underlægge markedstænkningen en standardiseret arbejdsdeling. For at facilitere masseproduktionen af neoliberale forslag på et transnationalt niveau, har de neoliberale skabt en 'moder-tænketank' for at sprede deres frø på tværs af kloden. Atlas Economic Research Foundation blev grundlagt i 1981 af den selvsamme Antony Fisher for at hjælpe andre MPS-relaterede grupper med at skabe neoliberale tænketanke i deres geografiske lokalområder. På den nyeste liste er der opført 495 tilknyttede tænketanke i 96 lande. Interessant nok har de fleste amerikanere været uvidende om denne udvikling, mens politisk aktive intellektuelle i andre lande har været langt hurtigere til at forstå, at der var noget vigtigt i gære. Det var derfor forfattere fra periferien, især fra Latinamerika og den frankofone verden, som på andre sprog end engelsk begyndte at bruge begrebet 'neoliberalisme' tidligere og med større frekvens.

De neoliberale selv har selvfølgelig ikke skrevet en god historie om udbygningen af det neoliberale tankekollektivs intellektuelle og politiske kapaciteter, selvom der her og der findes afslørende beretninger om specifikke skikkelser eller festskrifter for særlige tænketanke.⁵ Den individualistiske tendens har også inficeret disse memoirer fra medlemmer af NTK, eftersom det at træde tilbage og vise forbindelsernes tæthed ville minde om, ja, en konspiration. Men der er også en anden væsentlig grund til, at tænketankenes medlemmer aldrig vil skrive historien om det neoliberale tankekollektiv. Det er velkendt blandt disse tænketanksansatte og historikere, der beskæftiger sig med højrefløjen, at det nye højres fremkomst involverede en

ignorering eller undertrykkelse af de klare forskelle, som eksisterede mellem forskellige politiske fraktioner, der normalt ikke ville have noget som helst med hinanden at gøre: De kulturkonservative, Russel Kirk-inspirerede palæokonservative, de krigsgale neokonservative, det evangeliske højre, libertarianerne, de hvide racister og en hel række andre.⁶ Eftersom en stor del af denne 'fusionisme' blev promoveret direkte af de centrale tænketanke fra starten af 1970'erne, var de tænketanksansatte nødt til at lade være med at være meget præcise angående, hvordan dele af deres bevægelse, og i særdeleshed de neoliberale, havde kæmpet for doktriner, der stod i modsætning til andre dele af bevægelsen. Hvad værre var: De mere stiledede neoliberale, der plejede at gnutte skuldre med de rige, havde tendens til at betragte deres medrejsende som rodede, lurvede og dermed uegnede ledsagere. Derfor handlede det nye højres taktiske succes om at forhindre, at insidere skrev meget detaljerede beskrivelser af det neoliberale tankekollektiv.

Så hvordan kan man afgøre, om en person er neoliberal? Først: Hvis de var aktive i årtierne fra 1950'erne til 1990'erne, må man benytte Mont Pèlerin Societys medlemslister som en hurtig lakmusprøve. Som et hemmeligt samfund gør MPS selvfølgelig ikke sine medlemslister frit tilgængelige for offentligheden, men de har interne medlemslister, og historikere er for nyligt begyndt at indsamle dem.⁷ Men selv dette kan ikke tjene som en konsekvent pålidelig detektor, når vi nærmer os nutiden, om ikke andet fordi det moderne MPS har mistet nogle af sine intellektuelle prætentioner, og fordi dets medlemsliste er blevet udvandet af milliardærer og politiske figurer, der er på jagt efter en letkøbt validering af deres, efter egen vurdering, upåklagelige politiske smag. Den næste ting, man kan gøre, er at få adgang til listen over neoliberale tænketanke på Atlas' hjemmeside og derefter afgøre, hvorvidt den pågældende person har et dokumenteret tilhørsforhold til nogle af disse.

Tag eksempelvis britiske Matt Ridley, som ved første øjekast ikke er et oplagt eksempel. Han ligner efter første indtryk blot en populærvidenskabelig forfatter af bøger om evolution og darwinisme med en social darwinistiske drejning. Men han har mange hatte på (noget han ikke indrømmer i sit journalistiske virke). Han var engang journalist på *Daily Telegraph*, men nepotisme reddede ham fra rendestenspressen, da hans far havde været formand for Northern Rock før ham: Han havde selv en bekvemmelig stilling som formand, da banken gik rabundus tidligt i den seneste krise og havde brug for massiv statsstøtte. Men i stedet for at møde konsekvenserne af dette, sidder han nu komfortabelt i det britiske overhus som

konservativ *peer*. Han har udgivet adskillige angreb på miljøbevægelsen, været redaktør af *The Economist*, og har, trommehvirvel, været videnskabelig medarbejder ved Institute for Economic Affairs. Den neoliberale tænketank Manhattan Institute tildelte ham Hayek-prisen i 2011. Dommen: Et velanskrevet medlem af det neoliberale tankekollektiv.⁸

Mit publikum begynder måske at få den opfattelse, at medlemskab af NTK handler om at være med i de rette klubber, lidt som det britiske classesystem. Dette ville dog være uheldigt, da mange års tilpasning af deres budskab har reduceret det neoliberale program til et diskret sæt af en række genkendelige enkeltpunkter. NTK bliver først og fremmest holdt sammen af troskab mod et sæt af kerneideer. Den institutionelle struktur handler mest om at sørge for, at disse ideer kan overføres til en række specifikke politiske situationer og kan videreføres til den næste generation. For diskussionens skyld parafraiserer jeg dem her i en ekstremt forkortet form uden at gå i detaljer med nogle af enkeltpunkterne. Det intellektuelle indhold i neoliberalismen er noget, der kalder på en fortsat diskussion, men dette kan først ske, når kritiske historikere indser, at de ikke længere skal basere deres opfattelser på en enkelt forfatters isolerede skrivelser. Der findes ikke noget belejligt snydeark, der beskriver, hvad det moderne neoliberale tankekollektiv faktisk mener:

(1) 'Frie' markeder opstår ikke naturligt. De må skabes aktivt gennem politisk organisering. (2) 'Markedet' er en informationsprocessor, og den mest effektive, man kan tænke sig – langt mere effektiv end en regering eller et enkeltindivid kan være. (3) Markedssamfundet er derfor, og bør være, menneskets naturlige tilstand. (4) Det politiske mål for neoliberale er ikke at ødelægge staten, men at overtage kontrollen over den og omdefinere dens struktur og funktion med henblik på at skabe og vedligeholde en markedsvenlig kultur. (5) Der er ingen modsætning mellem det offentlige/det politiske/samfundsborgeren og det private/markedet/entreprenøren/forbrugeren – fordi sidstnævnte vil og bør overskygge førstnævnte. (6) Den vigtigste dyd - vigtigere end retfærdighed eller noget andet – er frihed, defineret negativt som 'frihed til at vælge', og vigtigst, som frihed for virksomheder til at handle, som de vil. (7) Kapital har en naturlig ret til at flyde frit på tværs af nationale grænser - arbejdskraft nyder derimod ikke samme rettighed. (8) Ulighed – i ressourcer, indkomst, formue og endda politiske rettigheder – er en *god ting*: Det skaber produktivitet, fordi folk misunder de rige og efterligner dem; mennesker, som klager over ulighed, er enten dårlige tabere eller gamle bagstræbere, som må

lære, hvordan tingene fungerer i dag. (9) Virksomheder kan pr. definition ikke gøre noget forkert. (10) Markedet, skabt og manipuleret af neoliberale eksperter, kan altid frembringe løsninger på problemer, der tilsyneladende er forårsaget af markedet i første omgang: Der er altid en *app* der kan ordne det. (11) Der er ingen forskel mellem er og bør: 'Frie' markeder *bør* være (normativt) og *er* (positivt) det mest effektive økonomiske system, *og* den bedste måde at føre politik på, *og* den mest empirisk sande beskrivelse af menneskelig adfærd, *og* den mest etiske og moralske måde at leve på – hvilket til gengæld forklarer og begrunder, hvorfor deres versioner af "frie" markeder *bør være* og, efterhånden som neoliberale får mere og mere magt, i stigende grad *er* universelle.

En af de bedste korte definitioner af neoliberalismen, jeg er stødt på, er derfor William Davies', der definerer neoliberalisme som afhængigheden af den stærke stat i bestræbelsen på at demontere det politiske via økonomien (Davies, 2014, s. 4). Hvis dette lyder som et oxymoron, så er det måske kernen i projektet. Som Margaret Thatcher angiveligt har sagt: "Økonomi er metoden, men målet er at ændre sjælen."

Oversat af Rune Møller Stahl.

© Philip Mirowski og Slagmark

NOTER

- 1 Dette er en forkortet oversættelse af et working paper, der på engelsk bærer titlen "The Political Movement that Dared not Speak Its own Name: The Neoliberal Thought Collective Under Erasure," som er blevet bragt på Institute for New Economic Thinkings hjemmeside. Paperet har affødt et symposium med en række modsvar og en replik fra Mirowski. Det hele er at finde på <https://www.ineteconomics.org/ideas-papers/collections/a-symposium-on-neoliberalism>.
- 2 Jeg bliver fortsat chokeret over at finde ud af, at infrastrukturen bag det neoliberale tankekollektiv altid viser sig at være mere udviklet, end jeg kunne forestille mig i mine paranoide fantasier. Ikke bare er *Free to Choose* tilgængelig fra det allestedsnærværende youtube: Der er også en dedikeret hjemmeside med længere ukleppede bånd fra serien : <http://www.freetochoose.tv/ideachannel.php?series=mfs>. Det inkluderer også andre neoliberale figurer. Historien om Friedmans TV-serie som en reaktion på Galbraiths *Age of Uncertainty* er fortalt i Burgin, 2012.

- 3 Se Van Horn & Mirowski (2009).
- 4 I samme bind (s. 132-133) foreslår han noget, der minder om EU, for at skabe en overnational magt til at stoppe anti-markedspolitik på nationalt niveau, men også (!) for at overføre ressourcer fra fattige regioner til de rigere regioner.
- 5 Nogle nyttige studier belyser folk, der ikke er særligt fremtrædende i idéhistorien, såsom Ed Feulner (Edwards, 2013), Koch-brødrene (Schulman, 2014), Ayn Rand (Burns, 2009), Leonard Reed og Jasper Crane (Phillips-Fein, 2009); andre hyldester til tænketanke omfatter Dyble (2008) og Blundell (2005).
- 6 Den klassiske udlægning af dette kan findes i Nash (2006).
- 7 En liste over medlemmer af MPS i 2010 er blevet samlet og gjort tilgængelig på <http://www.desmogblog.com/sites/beta.desmogblog.com/files/Mont%20Pelerin%20Society%20Directory%202010.pdf>
- 8 Se George Monbiots diskussion på <http://www.theguardian.com/environment/georgemonbiot/2014/jul/24/price-nature-neoliberal-capital-road-ruin> og hans indlæg på netsiden Powerbase: http://powerbase.info/index.php/Matt_Ridley

LITTERATUR

- Ashworth, W. (2014). "The British Industrial Revolution and Ideological Revolution: Science, Neoliberalism and History." *History of Science*, 52, 178-199.
- Banfield, E. (1991). "Leo Strauss." I E. Shils (Red.), *Remembering Chicago*. Chicago: University of Chicago Press.
- Bjerre-Poulsen, N. (1991). "The Heritage Foundation." *Journal of Policy History* 3, 152-172.
- Blundell, J. (2005). *Waging the War of Ideas*. London: IEA.
- Brennetot, A. (2014). "Geohistory of Neoliberalism." *Cybergeogeo*, <http://cybergeogeo.revues.org/26324>
- Brick, H. (2014). "Fortune-Tellers of the Capitalist World." *Journal of American Studies* 3, 873-878.
- Burgin, A. (2012). *The Great Persuasion*. Cambridge: Harvard University Press.
- Burgin, A. (2013). "The Age of Certainty." I T. Mata & S. Medema (Red.) *The Economist as Public Intellectual*. Durham: Duke University Press.
- Burns, J. (2009). *Goddess of the Market*. New York: Oxford University Press.
- Burns, J. (2014). "Across the Great Divide." *Modern Intellectual History* 11, 253-265.
- Cahill, D. (2014). *The End of Laissez Faire?*. Cheltenham: Edward Elgar.

- Cockett, R. (1994). *Thinking the Unthinkable*. London: HarperCollins.
- Davies, W. (2014). *The Limits of Neoliberalism*. London: Sage.
- Dyble, C. (2008). *Taming Leviathan*. London: IEA.
- Eberstein, L. (2003). *Friedrich Hayek: a biography*. Chicago: University of Chicago Press.
- Ebenstein, L. 2007. *Milton Friedman: a biography*. New York: Palgrave.
- Edwards, L. (2013). *Leading the Way*. New York: Crown Forum.
- Farrant, A. & McPhail, E. (2012). Supporters are Wrong: Hayek did not favor a welfare state. *Challenge* 55 (5), 94-105.
- Farrant, A., McPhail, E. & Berger, S. (2012). "Preventing the Abuses of Democracy: Hayek and Transitional Dictatorship in Chile?" *American journal of Economics and sociology* 71, 513-538.
- Gamble, A. (1992). *Hayek: the iron cage of liberty*. Boulder: Westview.
- Ganti, T. (2014). "Neoliberalism." *Annual Review of Anthropology* 43, 1-16.
- Hartwell, R.M. (1995). *A History of the Mont Pèlerin Society*. Indianapolis: Liberty Fund.
- Harvey, D. (2005). *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press.
- Hayek, F. (1948). *Individualism and Economic Order*. Chicago: Regnery Gateway.
- Hayek, F. (1979). *Law, Legislation and Liberty*. Chicago: University of Chicago.
- Heideman, P. (2014). "Bulletproof Neoliberalism." *Jacobin* 14.
- Jackson, B. (2010). "At the Origins of Neoliberalism: the free economy and the strong state, 1930-1947." *Historical Journal* 53, 129-151.
- Jessop, B., Mudge, S., & Derbyshire, J. (2014). "Roundtable: the limits of neoliberalism". *Renewal* 22, 81-100.
- Jones, D. S. (2012). *Masters of the Universe*. Princeton: Princeton University Press.
- Mirowski, P. (2013). *Never Let a Serious Crisis Go to Waste*. New York: Verso.
- Mirowski, P. & Plehwe, D. (2009). *The Road from Mont Pèlerin: The Making of the Neoliberal Thought Collective*. Cambridge: Harvard University Press.
- Nash, G. (2006). *The Conservative Intellectual movement in America since 1945*. Wilmington: ISI Books.
- Peck, J. (2013). "Explaining (with) Neoliberalism." *Territory, Politics, Governance* 1(2), 132-157.
- Phillips-Fein, K. (2008). *Invisible hands*. New York: Norton.
- Rossi, E. (2014). "Is There such a Thing as Liberalism?" SSRN, <http://ssrn.com/abstract=2378348>
- Schulman, D. (2014). *Sons of Wichita*. New York: Grand Central.
- Shearmur, J. (2014). "Lunching for Liberty and the Structural Transformation of a Public Sphere: Some Reflections on Britain's Institute of Economic Affairs." upubliceret working paper. Duke University.

Skousen, M. (2005). *Chicago and Vienna*. Washington: Capital Press.

Solow, Robert. (2012). "Hayek, Friedman and the Illusions of Conservative Economics." *New Republic*, 16. november.

Van Horn, R. & Mirowski, P. (2009). "The Rise of the Chicago School of Economics and the Birth of Neoliberalism." I P. Mirowski & D. Plehwe (Red.), *The Road from Mont Pèlerin: The Making of the Neoliberal Thought Collective*. Cambridge: Harvard University Press.